

An aerial photograph of a town situated on a peninsula or near a large lake. The town features several buildings with red-tiled roofs and some modern structures. The surrounding area is lush with green trees and vegetation. In the background, there are dark, forested mountains. The image is framed by light green wavy borders at the top and bottom.

NAUČIMO UPRAVLJATI OTPADOM

**BROŠURA IZRAĐENA U OKVIRU
PROJEKTA
ODVAJAJMO OTPAD ZAJEDNO**

Ovu brošuru pripremili su **Parkovi Dinarida** u saradnji sa **Opštinom Plužine** i **DOO „Komunalno Plužine“**.

Šta treba znati o otpadu?

Nije sav otpad smeće

Steknimo dobre navike

Razvrstavajmo otpad

ŠTA JE OTPAD?

Pod otpadom se podrazumijeva svaki materijal ili predmet koji nastaje u toku obavljanja proizvodnje, uslužne ili druge djelatnosti, predmeti isključeni iz upotrebe kao i otpadne materije koje nastaju u potrošnji i koje sa aspekta proizvođača, odnosno potrošača nijesu za dalje korišćenje i moraju se odbaciti. Otpad je i nepotreban, neželjen ili suvišan materijal preostao nakon završetka nekog procesa.

Otpad je vrlo subjektivna stvar jer ono što za nekog nema vrijednost, za nekog drugog pak ima. Poznato je da su neke otpadne materije vrijedni resursi te postoje razne mogućnosti da se na najbolji mogući način iskoriste.

Zbog sve većih količina i štetnosti po okolinu, otpad se smatra jednim od najznačajnijih ekoloških problema savremenog svijeta. Nastajanje otpada je rezultat ukupne ekonomske aktivnosti svake države i kao takvo u direktnoj korelaciji je sa nacionalnom ekonomijom.

Međunarodno standardizovani znak za proizvod napravljen od recikliranog materijala i za onaj koji se može reciklirati

Svako od nas svakodnevno proizvodi otpad iz čega proizlazi da je svaki pojedinac takođe i posjednik otpada i snosi odgovornost u procesu stvaranja i zbrinjavanja otpada. Međutim, otpad i postupanje s otpadom je kod nas problem. Iz svakodnevnih situacija stiže se utisak da javnost u Crnoj Gori otpad ne osjeća i ne doživljava kao svoj nego tuđi i za čije rješavanje je nadležan neko drugi - država, lokalna samouprava, industrija... U najvećem broju slučajeva, spremnost za učešće u rješavanju ovog problema javnost pokazuje samo kada je sama ugrožena ili ako je sama zainteresovana za njegovo rješavanje.

PRODUKCIJA OTPADA

U laičkom smislu pod pojmom otpad podrazumijeva se sve ono što se u određenoj aktivnosti pojavljuje kao bezvrijedan nusproizvod. U stručno-administrativnom smislu pod pojmom otpad podrazumijeva se kruti otpad koji nastaje u domaćinstvu i industriji.

Urbanizacija i industrijalizacija su uticale na povećanje količine otpada, što je postalo globalni problem i uz klimatske promjene, svakako, jedan od prioriteta za rješavanje. Povećanjem broja stanovnika i standarda života, povećava se i otpad, koji se sve više smatra resursom.

Po jednom stanovniku, u većim svjetskim gradovima, proizvede se od 1 kg do 3,5 kg otpada dnevno.

Za potrebe izrade strateških i planskih dokumenata u oblasti upravljanja otpadom prije više od 10 godina rađen je i proračun proizvodnje otpada u Crnoj Gori. Tako se došlo do podatka da prosječni stanovnik Crne Gore dnevno produkuje 0.86kg otpada dok turista proizvede 1,86 kg otpada. Međutim kako ne postoji usaglašena metodologija i evidencija o stvorenim i odloženim količinama otpada, ovaj podatak se ne smatra sigurnim. Stoga je za potrebe izrade Državnog plana upravljanja otpadom za period 2015-2020 kao početne vrijednosti količina otpada uzeta vrijednosti koje je Ministarstvo održivog razvoja i turizma dalo u svom godišnjem Izvještaju za 2013. godinu. Prema navedenom Izvještaju, u Crnoj Gori je generisana ukupna količina otpada od 243.941 t u 2013. godini.

Ako ovaj broj podijelimo sa brojem stanovnika u Crnoj Gori dolazimo do podatka da jedan građanin Crne Gore godišnje proizvede oko 390kg otpada ili oko 1.5 kg dnevno.

U Državnom planu upravljanja otpadom takođe je dat pregled količine generisanog otpada po opštinama u 2013. godini. Shodno tim podacima, Opština Plužine je generisala 1.173 t otpada što je 0.48% udjela u ukupnoj količini otpada na nivou države.

U posljednje tri godine Opština Plužine bilježi sledeće podatke generisanog otpada 2017. godina: 404.380 tona otpada , 2018. godina: 429.280 tona otpada , 2019. godina: 450.145 tona otpada.

PODJELA OTPADA

Budući da otpad nastaje usljed različitih ljudskih aktivnosti i njegov sastav je vrlo različit, pa se može podijeliti prema toksičnosti, mjestu nastanka i sastavu.

Prema **toksičnosti** otpad se dijeli na :

- Opasan otpad
- Neopasan otpad
- Inertan otpad

Prema **mjestu nastanka** otpad se dijeli na :

- Komunalni otpad
- Kućni otpad
- Komercijalni otpad
- Biorazgradivi otpad
- Ambalažni otpad
- Medicinski otpad
- Industrijski otpad
- Građevinski otpad
- Poljoprivredni otpad

Prema **sastavu** otpad može biti:

- Staklo
- Organski otpad
- Plastika
- Papir i karton
- Električni i elektronski otpad
- Stara vozila
- Gume
- Drvo
- Otpadna ulja i maziva
- Otpadne hemikalije
- Baterije
- Boje
- Jalovina
- Tekstil
- Metali

MORFOLOŠKI SASTAV OTPADA

Morfološki sastav komunalnog otpada je maseni udio pojedinih komponenata u karakterističnom uzorku otpada. Direktno zavisi od mnogo faktora a u osnovi je diktiran standardom stanovništva koji ga na određenom prostoru stvara, njegovim navikama, tipu naselja u kome živi, kvalitetom postojeće komunalne infrastrukture, vrstama privredne djelatnosti koja je zastupljena na datom području, godišnjim dobom, klimom i dr.

Na području Crne Gore, ovaj otpad se u najvećoj mjeri sastoji od organskog otpada, koji potiče od baštenskog i drugog biorazgradivog otpada, zatim plastike, kartona, stakla, papira, tekstila i metala. On se uglavnom ne smatra opasnim otpadom, budući da je sastavljen od komponenata kojima je prije odlaganja direktno upravljao čovjek, međutim vrlo je uobičajeno da se u njemu nađu i elementi koji po svojim karakteristikama pripadaju opasnom otpadu. Neke od tih komponenata su baterije, akumulatori, različit električni i elektronski otpad, lijekovi, ambalaža i, vrlo često, sadržaj pomenute ambalaže u vidu različitih pesticida, hemikalija za kućnu higijenu ili drugu namjenu, boja i lakova, ulja, pelena za bebe i dr.

UPRAVLJANJE OTPADOM

Upravljanje otpadom je složen proces, koji zahtijeva efikasan i sveobuhvatan pristup, usmjeren na smanjenje količine otpada koji se generiše, tj. njegovu ponovnu upotrebu kao i sakupljanje, transport, preradu i zbrinjavanje. Takođe, podrazumijeva upravljanje nadzorom nad navedenim postupcima i naknadno održavanje stvorenih deponija, uključujući i aktivnosti trgovaca i posrednika otpadom.

Sakupljanje komunalnog otpada, shodno Zakonu o upravljanju otpadom i Zakonu o komunalnim djelatnostima, obaveza je jedinica lokalne samouprave. U svim opštinama Crne Gore, ova aktivnost je povjerena javnim komunalnim preduzećima koja su registrovana za poslove upravljanja otpadom i nalaze se u vlasništvu samih opština, ali posluju kao zasebna pravna lica.

Upravljanje otpadom se u Crnoj Gori obavlja se na način što se komunalni otpad odlaže na sanitarnim deponijama, privremeno skladišti na lokacijama za privremeno skladištenje komunalnog otpada, odlaže se na gradskim neuređenim odlagalištima i manjim dijelom se selektivno odvaja za ponovnu upotrebu i recikliranje.

Sanitarna deponija „Livade“ u Podgorici i „Možura“ kod Bara su jedine dvije sanitarne deponije na kojima je moguće odložiti otpad na zakonom predviđen način. Ostale deponije koje koriste druge opštine u Crnoj Gori predstavljaju lokacije za privremeno skladištenje komunalnog otpada i jedan od prioriteta bi trebao biti njihovo zatvaranje.

Prema Državnom planu za upravljanje otpadom za period 2015-2020. godine, planirane su investicije u infrastrukturu za upravljanje otpadom u predstojećem periodu iznose oko 130 mil. € do 2020. godine, odnosno oko 354,8 mil. € do 2035. godine. Takođe ovim dokumentom, kao i Odlukom o izboru opcije za upravljanje otpadom definisana su četiri regionalna centra za upravljanje otpadom: Nikšić, Bijelo Polje, Podgorica, Bar, koji bi se u budućnosti trebali izgraditi.

Eko oznaka za proizvod
sa manje štetnim
uticajem na okolinu

Sakupljanjem otpada, od strane komunalnih preduzeća lokalnih samouprava, u 2017. godini je obuhvaćeno 80% stanovništva Crne Gore, koje uglavnom živi u gradovima, dok se otpad koji se stvara u selima i manjim naseljima uglavnom odlaže na neuređenim odlagalištima, tj. na tzv. „nelegalnim“ ili „divljim“ deponijama.

Opština Plužine nakon sanacije nelegalne deponije na obali Pivskog jezera otpad odlaže na sanitarnoj deponiji Livade u Podgorici. Nivo sakupljenog otpada u opštini kreće se oko 50 %.

U Plužinama najveće neuređeno odlagalište je Pilana u Breznima gdje se odlaže biootpad, a na teritoriji opštine prema podacima evidentirano je 12 neuređenih odlagališta gdje se deponuje komunalni, građevinski, životinjski i biootpad.

Međunarodno standardizovan znak za proizvod koji je moguće reciklirati. U znaku i ispod njega mogu biti brojevi a ispod su slova koja označavaju vrstu materijala (različite vrste plastičnog materijala)

Linearna i cirkularna ekonomija

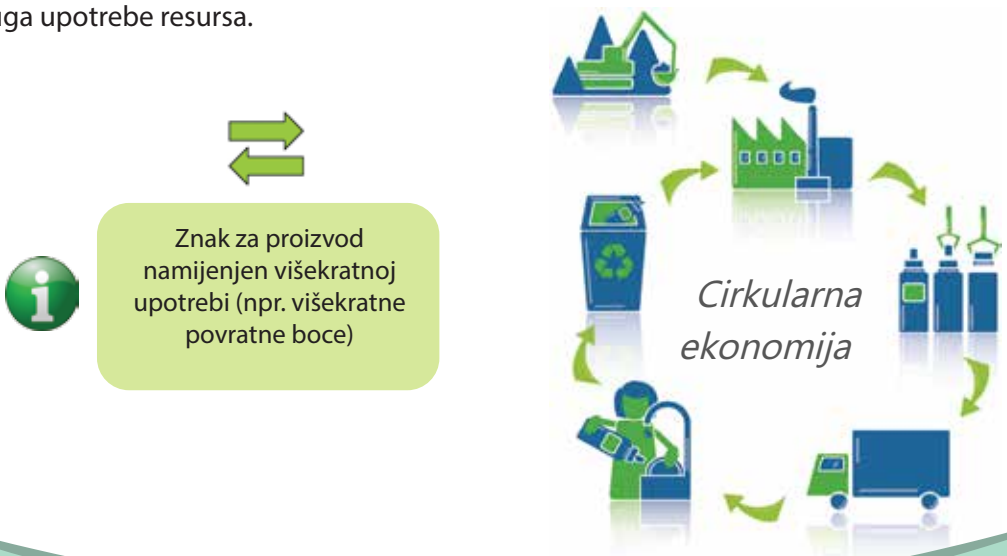
Otpad je tvorevina ljudi. U prirodi, svaki otpad jednog organizma postaje hrana za drugi organizam. Sve se reciklira. Međutim, mi u praksi trenutno trošimo i proizvodimo linearno. Resursi se ekstrahuju i prerađuju u proizvode, a kada proizvod više nije potreban, odbacuje se i obično završava u peći za spaljivanje otpada ili na deponiji. Na taj način se gube vrijedni resursi.

Ovakav model ekonomije poznat je pod nazivom „linearni model privređivanja“. Glavna maksima ovakvog modela je "uzmi – napravi – koristi – baci" (eng. take – make – use – dispose).

Linearni model sa dostignutim nivoima iskorišćenosti prirodnih resursa i dostignutim nivoom zagađenosti planete nije održiv i njegova primjena je vremenski ograničena i sa praktičnog i sa ekonomskog aspekta.

S druge strane, cirkularna ekonomija ima za cilj "zatvaranje kruga" i vraćanje resursa u ciklus materijala. Njena glavna maksima je "uzmi – napravi - popravi - ponovo koristi - recikliraj".

Iako se u ovom sistemu ne pojavljuje riječ otpad, on pak predstavlja važan dio cirkularne ekonomije. Ponovna upotreba, reciklaža i ponovno iskorišćavanje pretvaraju otpad u vrijedan sekundarni materijal, čime se omogućava zatvaranje kruga upotrebe resursa.

Plastični i ambalažni otpad

Koncept cirkularne ekonomije kao najveće izazove i probleme prepoznaje plastični otpad i otpad od hrane. Prema podacima, u Evropi od ukupnog generisanog otpada za 2015. godinu, ambalažni otpad činio je 59%.

Kada se govori o plastičnom otpadu upotreba plastike u Evropskoj uniji neprekidno raste, ali se manje od 25% prikupljenog plastičnog otpada reciklira, a otprilike 50% završi na odlagalištima. Stoga je u cilju efikasnog rješavanja problema plastičnog otpada, Evropska komisija izradila Strategiju za plastiku u cirkularnoj ekonomiji.

Kako bi podržao eliminaciju plastičnih predmeta za jednokratnu upotrebu – od plastičnih kašika i viljušaka preko cjevčica do plastičnih tanjira, Evropski parlament je 27. marta 2019. godine ubjedljivom većinom glasao za njihovu zabranu na tržištu EU za koje postoje alternative - veće recikliranje plastičnih flaša, te smanjenje filtera za cigarete koji sadrže plastiku za 50% do 2025. godine. Članice Evropske unije bi sa primjenjivanjem nove regulative trebalo da počnu do 2021. godine.

Ovakva odluka je proizašla iz spoznaje da proizvodi od plastike kao što su slamke, štapići za uši, pribor za jelo, tanjiri, ambalaža za hranu, čaše od ekspaniranog polistirena te štapići za pridržavanje balona, zajedno sa izgubljenom opremom za ribolov čine 70% otpada na evropskim obalama i u morima.

Filteri za cigarete sadrže celulozni acetat, plastični materijal koji čini do 60% njihovog sastava i drugi su među plastičnim zagađivačima na evropskim plažama.

Kako bi se uskladili sa evropskim propisima Crna Gora je u novom Predlogu Zakonu o upravljanju otpadom koji bi trebao biti usvojen u 2020. godini predvidjela zabranu kesa, vreća i torbi od plastičnih materijala, a kazne za nepoštovanje tog pravnog akta biće od 30 eura do 2000 eura za fizičko lice i kazna od 500 eura do 20 hiljada eura za pravno lice.

OTPAD I ZAGAĐENJE

Deponije spadaju među najveće uzročnike zagađenja zemljišta. Približno 80% otpada sa deponija bi se moglo reciklirati.

Otpad koji se ne koristi ponovo ili se ne odlaže u kontejnerima i na deponijama, dospjeva u prirodu i direktno šteti životnoj sredini. Neke vrste otpada imaju izuzetno dugačko vrijeme raspadanja i na taj način dovode do zagađenja vazduha, zemlje, vode, kao i emisija štetnih gasova.

Na nesanitarnim deponijama dolazi do transformacije otpada i hemijskih i bioloških reakcija koje zagađuju okruženje, a prenose se i na daljinu. Na primjer, kod aero-zagađenja, do koga dolazi na deponiji, razvijavaju se i suspendovane čestice, talože se po okolnom poljoprivrednom zemljištu, ali mogu da stignu i na veliku udaljenost od mjesta nastanka. Takođe, štetne i otrovne materije iz procesa razgradnje otpada dospijevaju u zemljište. Tokom kiše, toksini se spiraju u druga područja i zagađenje se širi prodirući dublje u zemljište i podzemne vode, a odatle indirektno ili direktno stižu i do površinskih voda, potoka i rijeka.

Svako od nas ostavlja trag na životnu sredinu produkujući otpad koji je izvor zagađenja i utoliko je gore ukoliko se taj otpad ne zbrinjava na adekvatan način. Pravilno upravljanje otpadom štiti zdravlje ljudi, kvalitet životne sredine i čuva prirodne resurse.

Vrijeme raspadanja otpada

Otpad	Vrijeme raspada
Hrana, cvijeće i svi organski proizvodi	1 do 2 nedjelje
Papir	10 do 30 dana
Pamučna odjeća	2 do 5 mjeseci
Vuneni predmeti	1 godina
Filter cigarete	1 do 2 godine
Drvo	10 do 15 godina
Konzerve	100 do 500 godina
Stiropor	1.000 godina
Plastična kesa	1.000.000 godina
Staklena flaša	nikada

ZAKONSKI OKVIR U OBLASTI UPRAVLJANJA OTPADOM U CRNOJ GORI

U zakonskom smislu otpad je definisan Strategijom upravljanja otpadom, Državnim planom upravljanja otpadom i novim izmijenjenim Zakonom o upravljanju otpadom iz 2018. godine.

Upravljanje otpadom u Crnoj Gori se zasniva na principu održivog razvoja, principu blizine i regionalnog upravljanja otpadom, principu predostrožnosti, principu „zagađivač plaća“ i principu hijerarhije. Zakonski i strateški okvir je prepoznao redosled prioriteta i pet koraka u praksi upravljanja otpadom sadržanih u EU zakonodavstvu i cirkularnoj ekonomiji. Međutim, Crna Gora tek treba da nađe način da taj princip i primijeni u praksi.

Strategija upravljanja otpadom Crne Gore do 2030. godine je osnovni planski dokument u ovoj oblasti. Predviđa upravljanje komunalnim čvrstim otpadom i posebnim vrstama otpada (otpad od proizvoda sa posebnom odgovornošću proizvođača i uvoznika, građevinski, medicinski, veterinarski i otpad životinjskog porijekla, kanalizacioni mulj, industrijski otpad). Ove oblasti su navedene kao izazovi sa kojima se treba suočiti do 2030. godine. Predviđeno je da se za vrijeme važenja Strategije postigne ubrzan i intenzivan razvoj javne svijesti, uvede princip cirkularne ekonomije, postigne primarna i sekundarna selekcija otpada sa ciljem reciklaže, poveća stepen izdvajanja i iskorišćavanja biorazgradivog otpada, građevinskog i otpada od rušenja, obezbijedi tretman kanalizacionog mulja, smanji količina otpada koju je neophodno trajno odložiti na deponije, pripremi sistem upravljanja otpadom za buduće iskorišćenje energije ili termičku obradu otpada.

Državni plan o upravljanju otpadom donesen 2015. godine na period od pet godina na osnovu Zakona o upravljanju otpadom je strateški dokument koji za cilj ima definisanje osnovnih ciljeva i planova koje Vlada i Ministarstvo održivog razvoja i turizma imaju u pogledu rješavanja problema u oblasti upravljanja otpadom, u prethodno određenom vremenskom periodu od 2015. do 2020. godine. Kao kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, Crna Gora ima obavezu da uspostavi funkcionalni integrisani sistem upravljanja otpadom, a ispunjenje tog cilja Evropska komisija je ocijenila kao jedan od prioriteta na putu pridruživanja.

Suva i mokra kanta - pravilno odlaganje otpada postaje obaveza svih

Državnim planom upravljanja otpadom predviđeno je uspostavljanje sistema separatnog sakupljanja otpada po principu suve i mokre kante.

Naime, kako je dosadašnja praksa u Crnoj Gori pokazala da je sakupljanje otpada po principu primarne selekcije u više kanti, za PET, staklo, papir, metal i ostali otpad, neefikasno i da se kao krajnji rezultat dobije uglavnom samo mješani otpad u svakoj od njih, novi Državni plan upravljanja otpadom je predvidio uvođenje novog sistema tzv. sistema dvije kante za separatno sakupljanje suve i mokre frakcije (kanta ili kontejner, manje ili veće zapremine).

Ovaj sistem podrazumijva obavljanje primarne selekcije, tj. razdvajanja otpada na mjestu njegovog nastanka, u dvije kante:

SUVA KANTA - zajedničko odvajanje primarno selektovanih materijala kao što su papir, karton, plastika, staklo, guma, metal, tekstil i slično

MOKRA KANTA - odvajanje ostalog otpada koji je po svom sastavu uglavnom mokar zbog prisustva ostataka od hrane, materijala organskog porijekla, baštenskog otpada, proizvoda za higijenu i slično

Kako predviđa Državni plan, otpad iz suve kante nakon prikupljanja bi se transportovao u neki od sabirnih centara smještenih u određenoj opštini. To mogu biti reciklažno dvorište, reciklažno dvorište sa sortirnicom ili MRF postrojenje. U takvim objektima bi se izvršila detaljna separacija materijala, koji imaju i tržišnu vrijednost pa bi se dio otpada prodavao. Na taj način bi preduzeće koje se bavi separacijom otpada sticalo dobit.

Na ovaj način će se velika količina otpadnog materijala pripremiti za ponovnu upotrebu i reciklažu, a manje količine otpada odlagati na deponiji, što će imati za cilj i produženje trajanja njenih sanitarnih kada.

Da bi se ostvarile pozitivne promjene u ovoj oblasti od velike važnosti je edukacija prije svega djece, mladih, njihovih roditelja i svih građana kako o otpadu, tako i o prednostima i važnosti selektovanja otpada. Treba da postanemo svjesni da na posredan način možemo da utičemo na smanjenje količine otpada u prirodi, doprinesemo uštedi energije, smanjenju zagađenja i trošenju prirodnih resursa.

Uspostavljanje sistema odvajanja otpada po principu suve i mokre kante je zakonska obaveza, proistekla iz Državnog plana upravljanja otpadom, gdje je definisan način sakupljanja otpada kroz ove dvije frakcije. Na osnovu toga i Opština Plužine je donijela Lokalni plan upravljanja otpadom za opštinu Plužine za period 2016-2020, koji u skladu sa državnim planom predviđa uspostavljanje sistema suve i mokre kante u Opštini Plužine.

U cilju edukacije građana i sticanja dobrih navika za pravilno odlaganje otpada u prelaznom periodu do trenutka kada će Opština Plužine usvojiti odluku o selektivnom sakupljanju otpada, čime će i suva i mokra kanta postati zakonska obaveza za sve stanovnike Plužina, DOO „Komunalno Plužine“ u saradnji sa Parkovima Dinarida i uz podršku Ministarstva održivog razvoja i turizma pokrenilo je pilot projekat Odvajajmo otpad zajedno. U okviru projekta će na više lokacija u Plužinama biti postavljene kante za separatan odlaganje otpada po principu suva i mokra kanta. Cilj ovih aktivnosti je podizanje svijesti građana o značaju i potrebi selektivnog odlaganja otpada kao i usvajanje navike za selektivno odlaganje otpada do trenutka kada one postanu zakonska obaveza.

Reciklaža

Reciklaža predstavlja proces izdvajanja materijala iz otpada i njegovo ponovno korišćenje u iste ili slične svrhe. Proces uključuje sakupljanje, izdvajanje, preradu i izradu novih proizvoda iz iskorišćenih stvari i materijala. Procijenjeno je da oko 60% materijala koji se odbaci može ponovo da se upotrijebi. Reciklaža je pogodna ne samo zato što smanjuje količinu otpada već i zato što smanjuje utrošak sirovina i goriva, ali i smanjuje zagađivanje.

Plastika

- ◊ U Crnoj Gori godišnje se iskoristi 460 miliona plastičnih kesa, a svaki građanin Crne Gore godišnje koristi oko 730 plastičnih kesa za jednokratnu upotrebu, dok stanovnici Austrije u istom periodu potroše po 48 kesa.
- ◊ Od jedne tone otpadnih plastičnih materijala može se dobiti 375 kg benzina i dizela.
- ◊ Od pet plastičnih "dvolitarki" se može reciklažom napraviti jedna ski jakna.
- ◊ Samo 9% ukupnog globalnog plastičnog otpada je reciklirano, a 12% je spaljeno. Preostalih 79% plastičnog otpada je odbačeno na deponije i u naše prirodno okruženje.

Papir

- ◊ Za proizvodnju 1 tone papira potrebno 240.000 l vode, 4.700 kWh energije i 5 metara kubnih drveta.
- ◊ Za 1 tonu recikliranog papira potrebno je 180 l vode, 2.750 kWh energije i niti jedno stablo.
- ◊ Jedna tona sakupljenog papira spasiće od sječe 17 stabala drveća!
- ◊ U zavisnosti od vrste, papir se može reciklirati 5 do 20 puta.

Metali

- ◊ Jedna tona recikliranog čelika štedi 1.134 kg gvožđa i 635 kg uglja.
- ◊ Proizvodnjom novog od starog aluminija uštedi se i do 95 posto energije.
- ◊ Reciklažom limenki mogu se proizvesti i dijelovi mašine za pranje veša, ili nekih dijelove automobila.
- ◊ Reciklaža jedne limenke može sačuvati dovoljno energije za rad kompjutera od tri sata, TV-a dva sata, a sijalica od 60 vati može goreti čak 20 časova.

Staklo

- ◊ Staklo se bezgranično reciklira.
- ◊ Energija koja se sačuva od reciklaže jedne staklene flaše pokrenuće 100-vatnu sijalicu na čak četiri sata.
- ◊ Reciklažom 1 kg stakla uštedi se čak 20 l vode i 1,4 kW struje.
- ◊ U svijetu se dnevno proizvede preko 500 miliona staklenih boca, a godišnje se baci gotovo 100 milijardi boca.

DOBRE NAVIKE

Spriječimo nastanak otpada

✓ koristimo **platnene cegere** umjesto **plastičnih kesa**

✓ Birajmo **veće** pakovanje umjesto nekoliko **manjih**

✓ Kupujemo u rinfuzi

✓ Koristimo **punjive baterije**

Ponovo upotrijebimo predmete

✓ Popravimo neispravne stvari i nastavimo da ih koristimo

✓ Obnovimo stari namještaj

✓ Nađimo stvarima novu namjenu

✓ Zabavimo se!

Odvajajmo otpad

Državnim planom upravljanja otpadom predviđeno je uspostavljanje sistema separatnog sakupljanja otpada po principu suve i mokre kante.

Kompostirajmo!

Kompostiranje je proces biološke razgradnje organskog dijela otpada i događa se svugdje oko nas.

Šta kompostirati?

Ostatke od voća i povrća, ljuške od jaja, listove salate, ljuške od krompira, lišće, suvo granje, uvelo cvijeće, otpalo voće, talog od kafe, vrećice od čaja, pilotina, koru od drveta, slamu, karton,...

Šta ne kompostirati?

Kuvane i tečne ostatke hrane, ostatke mesa i ribe, pepeo, novinski papir i časopise u boji, ulje, mast, obojeno i lakirano drvo, mliječne proizvode, prerađevine...

MOKRI OTPAD

**OSTACI OD HRANE - OTPAD OD POVRĆA I VOĆA
- LJUSKE OD JAJA - FILTER VREĆICE - PELENE -
HIGIJSKI OTPAD - BAŠTENSKI OTPAD**

SUVI OTPAD

**PAPIR - KARTON - PLASTIKA -
STAKLO - GUMA - METAL**

Izdavač:

Parkovi Dinarida - mreža zaštićenih područja Dinarida
Bulevar Radoja Dakića, Lamela C - ulaz 29 / A
81000 Podgorica, Crna Gora

Besplatan primjerak. Podgorica 2020.

Projekat "Odvajajmo otpad zajedno" se realizuje uz podršku Ministarstva održivog razvoja i turizma kroz Javni konkurs za finansiranje programa jačanja ekološke svijesti o potrebi uvođenja sistema odvojenog sakupljanja komunalnog otpada.

Crna Gora
Ministarstvo održivog razvoja i turizma

